

Srečanje s Petrom Božičem ali petrijada

Taras
Kermauner

1. MALI GRABEN IN NJEGA PREBIVALCI

Natančno tam, kjer sem med vojno kot pobič metal ostre kamne v glinastega Mussolinija, da bi ga, simbolično, razbil, in kjer je naju z Vladom Habetom oče naučil skakati na glavo, se dan na dan zlekava s Petrom v vlažno in vročo majsko travo. Mali graben je zložni ovinek sicer še razširil, zdaj se usipajo visoki bregovi v nemajhno kotlo, vendar se da prizorišče najine prisiljene igre lepo razbrati.

Kisla barjanska ilovica se lomi v ploščah, tenkih in zajetnih, a zmerom ravnih, skoraj gladkih. Vsako polhograjsko deževje sicer potuhnjeni potoček oživi, ta spočit in spodbujen zahrumi, se zažene v stene soteske, spodkoplje navpično odrezano zemljo in globel je spet širša, odvzeta delovnim, predana na milost in nemilost kaotični moči.

Prispodoba časa je, ta tok, ta vztrajnost, ta zahrbtna nasilnost. Mene, ki se po vsakem družbenem in osebnem porazu vračam v neznatnost, v neopaznost, na skromni začetek poti, v izhodiščno ječo, kot pri igri *človek, ne jezi se*, a tisti hip, ko ovire popustijo, priderem iz razdejanega zapora, vdrem skoz že znane in nove zapreke, izvrtam, izsekam struge skoz plodno zemljo umnega in marnega poljedelca (ali politika)?

Podoba, ki jo slikam, ni iz viharnega časa; ta se je pravkar, za dolgo, vsaj zame, končal. Maj 1964. Konec *Perspektiv* in njihovega velikega gibanja. Zaključek navala krvi, strastnih krikov, vročih akcij, množičnih pohodov, tisočglavih zborovanj. Sanjsko vizionirane, glasne dvorane, utrip napetosti, tveganja, dnevi in noči nepretrgani, usodni pogovori, zgodovinske odgovornosti, pretresljiva človečenja, javni nastopi, socialna in očiščujoča ravnanja, osvobajajoča bitka sredi neposrednih ljudi, vse je minilo. Trušč je zatonil za goro večerno, kot da ga ni nikoli bilo.

Po ves dan pijem, s Petrom dopoldne na barju, z Dominikom preostali del dneva in noči v mestu, v tem ali onem zapuščenem brlogu, kjer starčevsko, bedno kaj pozabavljam, bivši, utrujeni (še ne) heroj, obubožani vojkovodja brez vojske, voditelj, ki je moštvo po pravici izgubil, ker si ga ni upal povesti v nadaljnje, v stopnjevanje boje, pred njimi se je, po domače povedano, podelal. Sicer z razlogom, a kaj razčlenjevanje razlogov pomaga!? Ohripeli, zaripli, zamazani načelnik revolucije, ki po izgubljeni bitki (sovražnik je tisočkrat močnejši, a ne gre za to), zagrenjeno preudarja, kje je storil napako, zakaj jo je storil, kaj bi moral storiti, kako da se je vse namerilo v polom; ki kolne usodo, ponesrečenec — znana gostilniška tolažilnostna filozofija; ki se drogira, da bi pozabil; ki se navzlic zdravilom — blaževim žegnom sam v sebi razkrajaja, ker znotraj obzorja ni nikjer več zavezujočega dogajanja.

Vsako jutro:

Namesto načelnih sporov poslušam murne; godejo, žužnajo sredi barjanske tišine, daleč naokrog nobene misli, stališča, odločanja pro in contra. Čurimurčke prav nič ne briga zgodovina. Vigred je med nami in oni brez jedke samorefleksije opravljajo svoj veseli posel. Z njimi se pogovarjam najraje. Razumejo me. Ne očitajo mi, kot si sam. Bodi eden izmed nas, mi gostoljubno sporočajo po medenih godalih. Ne trapi se, bučko, sedi, pij, poj, žužnaj!

Letajo drdravi kačji pastirji, prozorni, plavi; Zavistno zrem za temi prahelikopterji, kako neobremenjeno sedajo na muževne veje obvodnih lesk, zdrizasto se dotaknejo blata, nato za hip ali dva obmirujejo na malih jezercih, v ilovico jih je zarilo konjsko kopito. Malo naprej ob strugi kopljejo okoliški kmetje fini rečni pesek; zidali bodo. Vse zida. Za nama s Petrom rastejo tovarne, ošabne, mesto prenika v polje, kotí se novo naselje, vegasti kozolec, varuh naše samolastnosti, se je skoraj že podrl, proti Viču kroži jata golobov, izvaja erotično pantomimo, midva pa?

Z zidavo je zapik. Kar sem skušal sezidati, je bilo surovo obglavljeno. Najprej je vzel (politični) veter fantazijsko streho, potem so pritacali najeti razbijači z ogromnimi železnimi krogli, tolčejo po komaj postavljenih nežnih poslikanih stenah prihodnjega domovanja, zid za zidom pada, obupani, siloviti, besni, upravičeni krik pregnanih stanovavcev ne zaleže. Umaknemo se in od daleč solzni opazujemo, kako specialna ekipa sadistično ruje temelje, nastalo jamo, v nji so naša srca, polni z odpadnim materialom, povrhu pa hinavsko seje travico, lepo, angleško; še malo in nihče ne bo več vedel, da se je tod nekoč ponosno vzpenjal stolp v nebo, nekonfekcijski, nekonvencionalen, drzen v zamisli, raznolik v izvedbi, poetičen, malo nor, morda nesoliden, a razburjeno snujoč in perspektiven.

Pregnanca sva. Sama sva pristala na izgon, ker si nisva drznila izz(i)vati vélike, junaške, tragične (božje? hudičevske?) smrti. Kljub vsemu: usrana malomeščana. Meščana, ki se nočeta vrniti k nobeni obliki meščanske povprečnosti. Protislovje. Paradoks. Rajši na rob, vzdihujeva, mokra robčka. Rajši v nič! — Peter je na ta izravnoteženi položaj že navajen, leta in leta ga goji, jaz pa se, novinec, priučujem polagoma, a, nadarjenec, zanesljivo.

Ptice zorno ščebetajo; kot v idili, kot v avstrijski šolski knjigi. Travica je že visoka; potegnila se je, nadebudnica. Sediva, obzirneža, tik ob strmem sesuvajočem se bregu, da ne bi postorila kmetiču preveč škode. Med nama črna borša, prinesel sem jo za te vrste rabo, nekaj let je tega, iz Pariza; med stebli rjasto rdeče kislice in osata steklenke tri, vitke, polne, brtavs črnega, domačega, dišečega kruha, debelo koló mastne tlačenke. Star, celuloidas oškrbljen kozarec, ostal je, sirota, od kake izgubljene termovke, ves črn v notrini, kot od raka ciroznega razjeden, s starčevskimi gubami, brazdami, proti vrhu vinsko rdeč. Ni čudno, težak je, dan za dnem nama zvesto služi. Zajema črno vino, se včasih splakne z belim, sprememba mu dobro dé, komaj kdaj ga oblije aseptična kislá voda. Gara. Kar naprej je v gibanju. Zdaj ga vrtil živčnejši Peter, nato ga tehtam jaz. Vince narahlo pljuska, nato se zbrano umiri.

Na nobenem morju nisva, nikjer nobene obetavne nevihte. Čas po potopu. Plavo nebo, morje slaka, po modrini se muckajo oblaki, prav zlagoma se zasnávljajo, noben državni ukaz jih nikamor ne kliče: odsevajo v najinih očeh sprehodi zadovoljnih gospodičen po impresionističnem azuru?

Najin splav miruje; če je sploh splav, ki plava. Verjetneje je, da sva nasedla; da leživa izvržena, na pusti sipini, v puščavi, ki je le navidez oblečena v cvetje in zvok, baševa se s pitnim vinom, da bi pozabila, kje sva, kaj sva, zakaj nisva. Pod modrim, jasnim, čistim nebom sva; nanj družba in zgodovina nimata morečega vpliva. Torej sva povsod. Povsod sva, tujca, doma. Kdor je na robu in rahlo čez, je povsod. Zapustil je kraje domače nemarne, zgodbe neslane, dogodke neslavne. Na nebu je ples, v dolnjih prostorih pa je okamnena groza. V brezvetrju sva se sesedla, nekdanja mornarja, občepela, se zataknila. Kar je bilo prej najino plapolajoče jadro, je zdaj umazano bela zastava predaje; splapolala je na tla, od sramu, med volhko travo, se pogrnila po zemljici slovenski, bela ruta, bel prtič, bela rjuha, niti za stršenje ni več dobra.

Je Veronikin prt, brez odtisa zveličanja, je smrtni prt?

Danes vince pljuska, ker je najina roka nemirna. Je postala poželjiva? Bi rada čim več čim hitreje zvrnila? Da bi se natočilo mirno morje pozabe tudi v naju? Steklenke tri se vidno praznijo, čedalje bolj beli, navzgor obrnjeni so njih trebuščki, prozorni; če bi kačjo pastirico posilil afriški slon, bi ji zrastel natančno tak stekleničast predsodek, tenek v astralni krilatosti, nenaraven v debeli praznini. Pomalem vidiva bele slone, kmalu naju poiščejo nenadkriljive bele miši; čemu ne?

Puščava ožilja. Med živadjo je lepo. Črni murni, elegani, zelene kobilice, pijanke, glej jo, kako se ji kolca po bistri pineli! Svetlo rjave čebele, te so udarjene na opojnejše, na težje pijače, mrmrajoči čmrlji mrki grgrajo: medice, medenega žganja, likerja cukrenega, kje je naprodaj, kje zastoj? Ostrokrile lastovke iščejo telefonsko žico, da bi sedle, za hip, nanjo, na vejo; ptičice pridne, brez takovega prizora vaša poljska golarjevska idila ne bi bila popolna. In žica se brž sname odnekod; vsaj midva jo razločno vidiva. Zmeraj več napetih žic, zmeraj več lastovičjih črnih not na njih, polovink, četrtink, čedalje tanjših, jelše se ravnajo, krivine se zravnavaajo, grče se zavozlajo v kaligrafske violinske ključe, listi so dvočrtani ceji, fisi, aji, visoko zgoraj, v tenorskih nadzvočnih višinah, črni murni, piskajoče kobilice, bučele s činelami brusijo orkester, viola da gamba, violina d'amore, stara blok flavta, štirje čembali, rog spod daljnega Krima, kot oglarska kopa je, Couperinov *Kraljevski koncert*.

Sva zblaznela? Ne še. Noriva sistematično, oprezno. Nobenih nepredvidljivosti! Nobenih nesmotrnosti! Pozoren biti, a navznoter, to je vse! Ohraniti se čim trajnejšemu užitkovnemu pitju! Steči po morju briškega merlota v morje barjanske trave, pod travo, v godrnjajoče, cepetajoče, krhajoče se zvoke grud, kamnov, ilovnate masti; slišim jih sredi glave, sredi noge, kako se radostno podijo po živi snovi. Biti uglasen kot curljajoča vodica Malega grabna, slabo splakujoča rjave, algaste okrogle kamenčke, noseča sem in tja kako kačico drobceno, belouško, modraščka, ladjico ljubjasto, palico ukrivljeno, šopek cvetlic.

Peti. Peti.

Zbujam se zgodaj; takšno mi je telo, nepokvarljiva budilka v glavi ne da spati v beli dan. Hiša še drnjoha, jaz pa, natančen, osredotočen, rahlo tresoč se, a nezmotljiv poberem v kotu, en dva tri, črno boršo, razne steklenke trebušaste plave in zelene tri, prav tri, ne več ne manj, ne podirajmo sistema, moj zadnji okop je, navada me bo ohranila, ne razsipaj energije, zbašem denarčka v srajčni žep, nosim napol srajco napol vetrovko, ob pasu

stisnjeno, črnikasto sivo, odpeto na prslih, mladostno črne žametaste hlače, grobi kanalčki, težko sukno, na kolenih so natrgane, padci, ah, padci, s kolesom in brez njega, čez desno ramo vržem črn žemper, kot hudič je črn, mogočen, grand patron, vse te kose oblačilne sem še prihranil iz Pariza, zdaj sem Parižan v Ljubljani, tujec med njimi, ki tujine ne marajo, obrobnež, obrobjeni kozak, robati drobilec kranjskih spodobnosti, a vendar ves nezamenljiv Kranjec, skopo preračunan, samó tlačenka, kvečjemu pasja salama, samó črn kruh, samo vince iz cenene kleti, paziti, da finančno ne propademo, čim dlje se obdržati, preživeti, ne pa umreti, stiskati, ne pa zapravljati, zapravljati, zapravljati z mero, piti, a se ne znajti v Polju, ne, ne, pacienta pa ne, zato red, čez red ga ni, peklensko črn žemper torej na desni rami, nikdar čez levo, nisem pozabljivec, borška, nič manj črna, z rjavim obrobljena, v levi roki, črna očala v levem hlačnem žepu, nikoli ne zabim nanje, zdaj je še motno jutro, a kmalu bo prisijalo sonce rumeno, rumenjaka nad viškim lažirumenkastim cerkvenim templjem, v očeh bo dvoumno, dvo-rezno zaščemelo, bodi pripravljen, še zmerom sem skavtski volčič, predvidevati, umno, ne še sanjati, s sanjami boš natresel ves preostali dan, korakati naravnost, iz hiše, po Gostilničarski, na levo, po Čampovi, na desno, do vinske kleti, kamnite, obokane, ledene, jedko dišeče, ah, rezeda, proč z rezedo, previdno napolni steklenico tri, v trgovino, predmestni koloniale, napolniti boršo, s hrano nam vsakdanjo, nato pa korak dva po dvorišču, pobutati na pritlična vrata, na lepa drvarniška, se zadreti, vdreti, stresti Petra, malo ga premikastiti, malo posedeti in z njim, z ulovljenim, s pričakujočim, z neobstoječim, populiti jo k malemu Grabnu, vsakodnevnemu, na mlečno belo rjuho smrtne predaje, na konec sveta, ven iz družbe kužne, na kraj, kjer se je nekoč spočenjalo, zastavljalo moje življenje, prvi deški uspehi, kako sem jih bil željan in potreben, skok na glavo v polmetrski vodi, nikdar prej nisem verjel, da ga bom zmogel, smrt dražečega, izzivanje Italijanov, tistih pravih, puškarih, kot šimpanzi poraščenih, prva mladostniška moč, staljeno sonce v žilah, čvrstina doraščajočega telesa, prva srečna zavest, da sem nekaj, da se gibam, antilopa, po travi, po razbeljenem pesku sam od sebe, sproščeno iz sebe, mišice na stegnih in mečih so kot tetive, tečem kot indijanski blisk, se sprožim kot podlasica, žival sem, natura, zver, skalo zlahka vzdignem in že poleti čez strugo, v strugi je nagneteno napetih teles, svet je nabit z jedrimi porjavelimi telesi, svet je poln živih zdravih krepkih ljudi, zdaj zdaj bom osvojil prvo žensko, pridrvel do drugega, deklica v soseščini me zapeljuje, zadnjič me je hotela poljubiti, škoda, zdaj mi je druga všeč, a občutek, da sem ljubljen, mi je všeč, vame piha samozavest, betonira me v junaka, skačem v daljavo, plezam po navpičnem bregu, rušim kvadre posušene ilovice, suvam z glavo pod vodo, da mi hladi, dobrotnica, razbeljeno, sanjajočo glavo, otroško, svetlolaso, ene same razprte sanjajoče oči so me, pod vodo te oči še šire odpiram, tipam svetove, ki so mi bili dozdej, izločencu, zaprti, vse se razpira, podim se v svetlo prihodnost, na svoj način sicer, a vzporedno z drugimi, z bojavniki, z vso poletno zasanjano Slovenijo, ki drvi k belim, nedolžnim, pričakovanim obzorjem,

slika se zamegli, filmski preliv,

nič ne tečem, nič ne skačem, niti sledu drnca ni, s Petrom priklamava, obglavljenca, do reke, se zvrneva, sesuta, v travo, noge leseno težijo zemljico nedosežno, trup je podrt, prazna vreča, v očesu motnjava, v lasih in bradi otožna sivina, nikamor se ne da več zlesti, sledi le še padec, top, privleči

se do roba struge, nasloniti se na že nalomljeni kvader negotove ilovice, razpoka je globoka, malo poriniti, samo malo pomagati, in pasti, padati, dolgo, čim krajše, čim dlje,

edina smer je neobrnjiva pot navzdol.

Padam, vstajam iz postelje, nabavljam vino, razbijam pri Petru, ležem ob Mali graben. Padam, vstajam iz postelje, legam, zvečer, ponoči, nanjo, padam nanjo, včasih oblečen, izčrpan, brez zavesti, vstajam, tolčem . . .

sanjam . . .

tolčem po sebi . . .

padam.

2. PORTRET

Peter:

Ko se ga dotaknem, spi, zaviti v klobčič, izsušen, nedoхранjen, garjav jež. Redkodaj zloži igle. Bode, vrta, bode, vrta; a nikoli strupeno: Izziva; a nikdar ne rani. Sitnari; a sitnost butne izzivača po trdi, nasršeni butici. Bled, rumen; njegovo lice pa zdrava barva? ojoj . . . Je nos pri izteku zlomljen? Niti prifrknjen niti zakrivljen, prej sodi k boksarju, podmušja kategorija. Dolg nos, turški nos, šilo bodilo, tudi z njim dreza, suva, pika, vnaša nemir. Čuden nos, Petrov nos. Lasje dolgi — pišemo leto, ko hipiji še niso bili zaplojeni, dolga frizura je bila dika kmetiškega postavljača, kvečjemu redkega bohema; mi drugi smo se strigli kot ameriški korejski vojščaki, skoraj na krtačo. Nežni, rahlo kodrasti, rumeni lasje; nedolžni, če bi bili kdaj umiti. Plave, zaupljive, nikomur nič hudega prizadejajoče oči. Pri tridesetih letih pa taka nebesna modrina!? Kje je skrita prabridka skušnja njegove življenjske odisejade — petrijade? Kje postelje-seniki, kje postelje-klopi, tiste v parkih, kje spanje v nizkem, tesnem tunelu, med vlažno kulturo šampinjonov, kje sivi dnevi in črne noči v cigaretnem dimu vseh mariborskih in ljubljanskih špelunk? Kje medvojni udarci, s katerimi so ga vojaški in usodnostni tenisači pošiljali vseprek po Evropi, kje dobrodejna bombardiranja nemških mest, kjer socializem izgrajujejo popravno dijaški domovi, kje cesta, tista prav slovenska cankarjevska deželna cesta? Oči gledajo, kot da ne bi nikdar nikoli ničesar videle; v njih je vrezano brezdhanje nebo, možnost sveta.

Možnost?

Črni Peter in Črni jaz, tam na bregu cvetočem, v kolenu potoka rajskega, na rjuhi, pokapani s črnimi krvavimi vinskimi kapljami, pa možnost?

In vendar; teh oči se ne da izbrisati. Tako otroške so, da mu rečemo Božiček, detece, ki se je pravkar povrglo, še rosno od vode kristalne, s katero je bilo izmito. Oči, dva gorska jezerca, a ušesa, človek je strašno napsprotje, ta so hudičkasta; priostrena, šilasta, vsiljiva, nadležna. In zveržene ustnice? Ko je grlo zvrhano vsakterih žganj, oči nevarno potemnijo. Grde ne postanejo, kot pri meni, nikoli; a čeznje se pregrne siva mrena, zgagasto nezadovoljstvo, srd. Ustna duplina ne zna več izurjeno oblikovati tistih za govor potrebnih samoglasnikov in soglasnikov, iz pljuč se vali in se prehitava le zadrta muka, umne besede zamenja napadalna govorica telesa: spačenih prstov in harmonikastih ustnic. Kazalec desne roke se brižno nasloni na spodnji kraj zgornje ustnice in potegne, odločno, navzgor. Nato se

premišljeno vrne, se priloži na zgornji kraj spodnje ustnice in jo s sunkom zaobrne navzdol. Gor, dol, dol, gor. Levja predstava. Pol smešne, pol strašljive gibe spremlja renčanje, oči se razbarvajo v jekleno sivo, ramenčka se stresajo, noge živčno vzplapolavajo, živahen ogenjček sredi nezakurjenega sveta, telo se vrti, kot na ražnju, suva, seka, piski, škripaji in zamahi ne odnehajo. Peter je med vsemi nami najtrdovratnejši, Peter pleše vidov ples, Hitler pleše Lambeth walk, Peter ni Hitler, bognedaj, Peter je kvečjemu kdaj pa kdaj kaplar, Peter ne ubija, sem in tja le mori, Peter le izziva, zmerom je sam tepen, grize, da bi bil tepen, gosla s prstom kot s podivjanim basovskim lokom, z debelim lesenim držalom mlati po strunah s strani, plenk, plenk, pfk, pfk, žvrk žvrk.

Takšen je Petrica, ko srka žganje, ko več noči zapored ne spi, ko ga jutranji veterček poujčka v *Mesing*, v *Evropo*, k *Amerikancu*. A takšen ni, Petruk, ko sloniva, razslajena ljubimca, ob krušecem se Malem grabnu; tedaj poje, momlja, se medí, kolikor se pač mediti zna. Takšen bi bil, Petron, če bi si zjutraj že obilil zobe z žganico, ali če bi ga prebudil, komaj zaspalega, kdo njegovih sovražnikov. Ko pa, po dolgem času, ta človek ima spanje pravljičnega dihurja, božanski spanec, brez sanj, brez môr, ta glava je odznotraj enako nedolžna, kot njegove lazurne oči, ko pa,

po neustavljivem stresanju moje roke in po dodatnem naprežanju mojega spodbudnega glasú končno le odpre odprtine v duhá in zagleda, namrgoden, mene, prijatelja, kompanjona na nasedlem brodu, bivšega klenega soborca, logičnega dramaturga njegovih alogičnih iger, prifrknjenega sodelavca njegove odsotne življenjske vizije, dobronamernika, ker nosim vince belo, vince črno, ne pa zavratnega šnopsa, slovenskih fantov grob, pridrži pokrovke očk odmaknjene, ne pobesni; namesto planinskih jezerc so za zdaj sicer še pletilke, biserne pike, mavrični soj, a grgranja, tektonskega, ni, telo se ne razleti v gručnat bes, gleda, se navaja na to naše prekleto bedasto vsakdanje mučno nasedlo životarjenje, nesrečna ura, ko sem se moral zbuditi iz blago položenih dolin ničá, se zvaliti s planjav dobromiselne odsotnosti.

Pred očmi mu maham s boršo črno, debelo, dobrodušno; pozna jo že; ugodni refleksi Pavlovega psa. *Sonce zgodaj gori šlo, Petriči spavajo*, bobnim, samoshisteriziran, nad njegovimi ušesi. Blaž Potočnik redivivus, tulim. Prišel, prišel Rihard Ūbeleissss, ajs, ajs, se spakujem. Fras Durjava, Pep Muljava, na plan, bodi bik, ne bodi krava, ga bodrim. Zapplešem, zažvižgam, zacvrkocem: *pleši, pleši črni kos, kaj bom plesal, če sem bos, ústaj, diži, diži, diži se, o labavi krevete*, svet čaka, Peter sniva, ne zamujaj vlaka, saj nisi kmečka diva, brbotam, krilim, širim paniko, norec bodri jutranji, vse na silo, zoper občutje, bodrost po telovadni dolžnosti, pripravljen na nastop narodotvorni, brat Sokol, prsi ven, pavh noter, kdor greš na Dunaj, pusti treb'h zunaj, kokodakam, predstavljám vzorno vrsto bratov Sokoličev, na mestu voljno, pirueta, arija, *kot led je ta ročica, naj ogrejem vam jo zdaj*, Petru primem za rokó, ohlajeno, mu jo pogladim, on pa zre čedalje manj sivo bodljikavo, pletikasto nerazumno, polagoma se séli, zelo zelo postopoma doumeva, še zmerom zvit v ježji klobčič, vpoklicanec, pod konjsko deko, tu, tam, še tam, spet tam prežgano, luknje, minske jame od cigaret, Peter se spé zakaja, gasivci pozor, požar preži, ogorki razmetani po odeji, odeja čez brado, do ustnic, sežganih, kdaj je zadnjič spal na rjuhi? kdaj je že tirsal zadnjo pižamo? kdaj je že zavrgel zadnje nežametne copate, tiste, ki si jih je bil, nič hudega meneč, sposodil pred neko sarajevsko džamijo? Nič blazin, nič

blaženosti, samó pol dogoreli čiki, zmečkani končki po tleh, diši kot v kokošnjaku, pa saj je monumentalen kokošnjak, kjer Peter prebiva, nikotinov vonj se paca s sladkobo mizarskega kleja, ob majcenem oknu, zabasanim s časopisnim in pak papirjem, drejponk, malo uporabljan, oblanje na njem je naprašeno, ob njem, na stolici brez ene noge, razvitelan rešo, prva povojna izdelava, žice neodgovorno frfotajo po zraku, na tleh, v pajčevinastem kotu, velelonec, napol čudodelni, v njem ostanki skisanega fižola in zelene, Petru dovoli človekosrčna soseda, da enkrat na teden po njenem vrtu nabere in natrže zelenjav, nabrano zbaše v lončevino, prikapne spomin na mast in hudiča stlačenega ocvre, dokler se blažena vsebina ne z(a)duši. Scmarjeno mu je edina hrana za ves ljubi božji teden.

Seveda Peter ne jé; Petru se ne jé; Petru ni treba jesti; Peter ni bolj postaven od italijanskega kralja; Petru, duhu, zadoščajo alkoholni hlapi; Peter živi od duha, od nenarodno skupaj zmetanih črk in besed, ki jih bogve kdaj naklepa v šklepetav pisalni stroj. (Tudi tega si je bil sposodil in še ni našel primerne prilike za njegá vrnitev). Peter samo pije in spi in govori, govori. Ko pije, je v oštariji, če ni z mano na posvečenem barjanskem oglu. Govori pa povsod. In spi, ah, spi. Dickens, mojster bizarnosti, potreboval bi tvoje okretno, vsevidno pero, da bi barval blišč in bedo Petrove z nobeno primerljive spalnice.

To ni vladarska počivalnica; ni kralja Petra apartma. Stene, neprebejljene, vlažne, kamnite, marijaterezijske; kokošnjak je morda delček bivšega hleva, tule je hrzal iskri šimelj, živijo, dragonarji, naše gore listje, naša kranjska slava, tamle čisti konjsko govno brumen Vičan, poklada ovsu v jasli in slame pod vroči konjski trup, kaj je to ista slama, na kateri se krči prijatelj Peter, kaj je stena, v katero je pribit Petrov pograd, ista, ob katero je bila vezana avstrijakantska kobila?

Pograd je zlozljiv; ko ga obrabiš, ga obrneš k steni. Petrov je spodnji. Nad njim še eden; prazen; že v ranem jutru ga je zapustil delavec bližnje tovarne vijakov. A tudi Peter se mora pokoravati dogovoru in dolžnosti; čas bo vstati. Čas ne čaka, čas beži; kmalu bo odbila ura, ko bo njegov pograd dobil drugega — dopolnilnega — uporabnika: zagovednega tramvajarja, ki ga nočna služba sili, da spi čez dan. Tako se oba delavca družno, skladno izmenjujeta. Kakšno čudežno koblarjansko skladje, soglasje! Svet je res lep in ubran. Kako razumen in nravstven red božjega, državnega, družbenega stvarstva! Trambulajar vozi barko ponoči, Peter podnevi; vsaka ladja svoj tir, nikoli se ne srečata, nikoli ne zabijeta. Petru karambol ni usojen; še dolgo bo moral pričevati o tej zemlji, iz ostrih črepinj svoje življenske muke zgnesti *Zemljo*, zemljo poiskati *Na njeni travi*, s koščkom zamazanega stekla ubiti *Anito*, počakati še na *Očeta Vincenca* smrt, zganjati vsesplošno *Paniko*, preden mu bo dana odveza. Kako je vse to smotrno urejeno! Neskončna modrost, kako si usmiljena! Kako zvrhanih prgišč trosiš svoj dar in razprostiraš enakost:

Pod isto konjsko preluknjano deko spita, potomca dragonarjev; je že bila, pregrinjavce, ki je ščitila mrho vojaško, ko se je vračala, iz zmagovitih bitk, v hleve državne, preznojena, zgonjena? Je ta deka sestra sproletarizirane najine rjuhe izmišljene, barjanske, poraženske?

V hlev kokošnjakarski stopiš na eni strani dvorišča; na drugi padajo kamnite stopnice v jedek, kiselkast, nasičen, kvasnat zadah vinske kleti, ledeno mrzle, zabasane s sodi vipavskimi, trebušastimi, za tisoč steklenic pri-

pravljениh. Moja noga išče, tava, bega: zdaj v zadah bivšega stročjega fižola, žaltavega, zdaj v dih verduzza zelenega, osvežilnega, bistrega, krepilnega. Vsak dan, vsako jutro. Peter klapouši čez dvorišče, skrbno pometeno, čisto, zdrav higienični videz slovenske delovne hiše; jaz jo pobiram z njim. Ali narobe. Padava, klecava, fintirava, prepevava, izvajava, dve pavlihi, dva pijanca, dva modroslovna profesorja Modrinjaka, dva paleolitska groteskna borca, eden s prišpičenimi uhlji, drugi z izbuljeno krvavimi, mešičkastimi zašpeglanimi očmi, eden z nosom kot z lopato rovko, drugi puklast in spotikljiv, iz kokošnjaka v kokošnjak, iz kleti gor, v klet dol, skoz bahava vrata na Tržaško, tujsko prometno, čez Zavetiško, napol slepo, v Mestni log, v livade primestne, do Grabna, do luknje vodéne, do neba predaljnega, nazaj k modrim očem,

 nazaj k žalosti posušeni, na rjuho nevidno, na morje neslišno, v pozabljenje blažilno,
 kdaj boš dokončno?

O GLEDALIŠKI POETIKI

Tone
Peršak

Vprašanje igre I.

O igralčevi igri v gledališču je mogoče razpravljati z več vidikov. Eno temeljnih vprašanj, ki nam zastavlja v zvezi z igro, je: ali je igra »reproduktivna« ali »produktivna« umetnost? Isto vprašanje se v drugačni obliki glasi: ali je igralec zgolj medij, ki posreduje določeno sporočilo med avtorjem — literaturo in občinstvom, ali pa je morda vendarle svoboden in samostojen ustvarjalec in emitent lastnega sporočila?

Vprašanje je, predvsem v gledaliških krogih, dokaj nepriljubljeno in nanj je tudi izjemno težko odgovoriti. Po mnenju nekaterih teoretikov, pa tudi po mnenju največjega sistematika v estetiki Georga Wilhelma Friedricha Hegla, je igra reproduktivna umetnost, kajti igralec predvsem posreduje pisateljevo delo gledalcu, podobno kot virtuoz pianist posreduje skladateljev klavirski koncert poslušalcu. Igralčev osebni delež in prispevek, torej njegova »oživitev« predloge, pa vendar opravičuje uporabo naziva, da je igra (gledališče) zgolj reproduktivna umetnost. Kolikor menimo, da pomeni umetnost preoblikovanje ali oblikovanje nove, vzporedne alternativne (izraz je zadnje čase v modi) stvarnosti, se v tej dejavnosti bistveno spremeni tudi umetnikova ustvarjalčeva vloga umetnika; njegova dejavnost dobi povsem druge razsežnosti in narave samoniklosti ter samostojnosti. To velja tudi za igralce (gledališče) kot za vse druge ustvarjalce.

Kolikor toliko določnemu odgovoru na vprašanje o »reproduktivnosti« oziroma »produktivnosti« igralske umetnosti se lahko približamo tudi drugače, posredno: tako da si skušamo odgovoriti na vprašanje o »estetskem statusu« igre, se pravi o razmerju te dejavnosti do stvarnosti in o razmerju dejavnosti do same sebe. Če mislimo vprašanje igre zgodovinsko, se najprej